

KERTINĖ PARAŠTĖ

Kolektyvizacija — lietuvių literatūroje ir Grossmano romanuose

Literatūrinis atlydis Lietuvoje tebėra ribotas, bet jo teigiamos pasekmės jau apčiuopiamos. Štai romanuose ir apsakymuose atvira vaizduojamos kolektyvizacijos laikotarpio negerovės. Pakelus uždangos kraštelį, sušmėžuoja pavienės nuoskaudos, neteisybės, paskiri didžiojo kolektyvizacijos absurdo bruožai. Ir tai gerai, ir už mažas dovanėles reikia padėkoti. Tikslai būtina nepamiršti, jog kol kas visa tai tėra lietuvių tautą taip skaudžiai nusiaubusios kolektyvizacijos tragedijos fragmentai. Ir šiandien lietuvių literatūroje tebevyrauja Šolochovo „Dono“ ir „Velėnos“ formulė: padaryta klaidų, praverdyta ir sukurvinta, tačiau „nubuožinimas“ ir kolektyvizacija buvo būtini, neišvengiami, ir galiausiai nepaprastai naudingi. Tik pažūrėkit, kaip didingai šnara kolūkių jėgai! Su istorijos dėsniais negalima ginčytis. Ir taip lietuvių literatūra vis dar neužčiuopia gilesnių kolektyvizacijos šaknų, atvira neprašo jos vaisių. Ir šiandien dar tebečiuojama paviršiumi.

Visai kitaip, ir patį kolektyvizacijos esmę skverbiasi 1964 metais mirusio sovietinio rusų rašytojo Vasilijaus Grossmano romanai, „Amžinas tekėjimas“ bei „Gyvenimas ir likimas“. Neišspausdinti Sovietų Sąjungoje ir pastatę autorių į didelių pavojų, šie romanai pasiekė užsienį ir daugeliu kalbų pasklido po visą pasaulį. Romane „Amžinas tekėjimas“ Grossmanas taip aprašo dogmatiškų komunistų:

„Jie įsikėlė į galvas idėją, kad vadinamieji „buožės“ tėra be-tėisiai parijai, neliečiamieji, kirmėlės. „Buožės“ vaikas jiems šlykštus, jauna „buožukė“ už utelę žemesnė būtybė. Jie žiūrėjo į vadinamus „buožes“ kaip į at-grasius galvijus: „buožės“ neturi sielų; jie dvokia; jie visi serga venerinėmis ligomis; jie liaudies priešai ir išnaudotojai... Ir jiems nėra pasigailėjimo. Jie ne žmonės, ... kas jie iš tikrųjų, tur-būt kirmėlės“.

Tiems ištikimiesiems partiečiams, rašo Grossmanas, „buožių“ kančia buvo neverta pasigailėjimo. Vienas romano „Gyvenimas ir likimas“ veikėjų yra vete-ranas partietis propagandistas, kuris 1931 metais aiškina, kad

„buožės užkasė grūdus ir patys atsisakė valgyti. Išties kaimai — seneliai, vaikai, visi tyčia išmirė badu, norėdami pakenkti valstybei!“

Romane „Amžinas tekėjimas“ Grossmanas cituoja valdžios nutarimą, kad Ukrainos, Dono ir Kubanės valstiečiai turi būti numarinti badu. Viena to dekretų pasekmių buvo masinis vaikų kapinynas 1933-aisiais metais. Autoriaus žodžiais:

„Valstiečių vaikai! Ar matėte laikraščiuose išspausdintas vaikų nuotraukas vokiečių konclageriuose? Anie (ukrainiečių) vaikai atrodė lygiai taip pat... Atėjus pavasariui, jie jau nebeturėjo veidų, kurių vietoje tebuvo ma-tyti paukščių galvelės su sna-pais, ar varlių veideliai: sulyse plačialūpiai. Tai nebe žmonių veidai!“

Kai kurie romano „Gyvenimas ir likimas“ veikėjai Antrojo pasaulinio karo metu pastebi panašumą tarp nacių ir bolševikų filosofijos. Vienas komunistas taip kalba:

„Anais laikais aš sau sakydavau: jie ne žmonės, jie „buožės“... Kas gi išgalvojo tą žodį „buožė“? Norint juos nukankinti, reikėjo paskelbti, kad „buožės“ nėra žmonės. Taip kaip vokiečiai paskelbė, kad žydai ne žmonės. Ir taip Leninas ir Stalinas paskelbė, kad „buožės“ ne žmonės“.

Kitoje scenoje belaisvi komu-nistų Mostkovskų apklausi-nėja vokiečių oberšturm-banfiureris Liss'as. Jis tvirtina, kad nesu-tarimai tarp judviejų tėra ginčai tarp šeimos narių: jų nuomonės skiriasi tiksliai neesminiais klau-simais. Ir šio tvirtinimo Most-kovskojus nesugeba paneigti.

Apie panašumus tarp nacių ir bolševikų galvoja ir žydas fizikas Viktoras Štrumas, kuris prieina tą patį išvadą: „Jis galvojo: žmonių paskirstymas į kategori-jas pagal jų visuomeninę kilmę man atrodė visai teisėtas ir morališkai pateisinamas. Bet ir vokiečiams atrodė visai moralu paskelbti, kad žmonės yra iš esmės skirtingi ir paskirstyti juos pagal tautybę ir rasę“. Štrumas pasmerkia vokiečius, bet priduria: „Mūsų principai tie patys — tai yra, nei naciui, nei komunistui nesvarbu, ar žmogus „geras, blogas, talentingas, kvai-

Vizija, „velniška“ intriga ir pamišimas

LUIGI MALERBOS ROMANAS „GYVATĖ“

PETRAS MELNIKAS

1985 metais prancūzų rašytojui Claude Simon laimėjus Nobelio literatūros premiją su Faulknerio sąmonės srauto stilium parašytas „naujojo romano“ veikalas (kaip *Flandrų kelias*, *Vėjas*, *Žolė*, *Rūmai*, *Triptikas* ir kitais raštais), tenka ir mums atkreipti dėmesį ir susidomėti šios rūšies avangardu, kuris yra platus ir įvairus. Pradėtas jis Nathalie Sarraute vizijiniiais ir dialogu paremtais veikalais. Vėliau Alain Robbe-Grillet „nukalė“ šios srovės teorijas, parašė daugiausia tokio pobūdžio romanų ir jų įtaka jaučiama ir už Prancūzijos sienų.

Net toks rusų emigranto A. Tarkovskio filmas, gamintas švedų bei prancūzų, „The Sacrifice“ (1986), turintis šios rūšies idėjų, gavo specialią Cannes filmų festivalio premiją. Jame užmiges žmogus turi viziją — sapną, kad kilo atominis karas, ir pabudęs jis džiaugiasi, kad tai buvo tik sapnas. Šis filmas, rodos, šiemet gavo ir amerikietiška „Oscar“ą.

Italijoje nesnaudžiama; kaip rašoma *Britannica Book of the Year 1967*, italas Luigi Malerba pagarsėjo krašte savo keistu, komiškaai brutaliu romanu *Gyvatė*, išverstu 1968 metais net į anglų kalbą. Kadangi romaną parašytas paprasčiausiu stiliumi, chronologiškai belieka bent trumpai atpasakoti, kaip jis sutvarkytas ir kaip užliūliuoja skaitytoją paprastumu ir savo velniškai gudria intriga, kuri remiasi neišsakymais, laisve ir pamelavimais.

Romanas *Gyvatė* prasideda maždaug taip:

„Aš“ mačiau kareivius mažame miestelyje, važiuojančius į Afri-

las, ramus, guvus, jautrus, godus“. Svarbi tikrai jo „kategorija“.

Grossmano nuomone, tarp nacių ir bolševikų sistemos nėra esminių skirtumų. Kaip bolševikai „buožės“, taip ir naciai „išnaikino savo priešus dujų kameroje. Ir tie anksčiau visatoje nematyti nusikaltimai... buvo padaryti Gėrio vardu“.

Nuo Grossmano romanų vėl atsisukus į lietuvių literatūrą, iš karto peršasi išvada: koks dar ilgas lietuvių rašytojų kelias į pilnutinį kolektyvizacijos, jos pasaulėžiūrinių šaknų ir jos kraupių pasekmių aprašymą. Il-gas ir būtinai kelias.

kos karą (Abisinijoje?), dai-nuojančius; ir radijo aparatas skleidė kariškus maršus visame miestelyje. Tuomet buvau dar vaikas, sako. Niekad nepamirš-damas komiško, papasakojes per kelis puslapius apie vaiko gyvenimą, šaltas dienas, suauges, jis išvažiuoja į sostinę, nes ten „šilčiau“. Romoj jis įsitaiso pašto ženklų krautuvėlę, yra labai bailus, bijo su žmonėmis šnekėti ir apsiavedęs su žmona visai nesi-šneka. Kai ji ką sako, jis atsako, kad „tave užmušiu, sena mote-rie“, nes ji vieneriais metais už jį vyresnė (!). Neturėdamas kon-takto su žmonėmis, jis išrašo bent į bažnytinį chora, kur gieda oratorijas, motetus ir matosi bent su choristais, kurie šneka tik apie muziką. Kartais jis dainuoja min-tyse ir chorvedys reikalauja, kad jis dainuotų atverta burna. I chora vėliau įstoja jaunesnė mergina, kurią jis savo mintyse pavadina Miriam (romane neduodama jos tikro vardo ir tokios rūšies kūrinyje tai labai svarbu, kaip bus matoma).

Kartą po choro repetacijos jis su ja išeina į Via Giulia karta, bet nieko jai nesako, nešneka, įsivaizduoja, kaip senovėje šia gatve vaikščiojo didikai, kardinolai, ir jis įsivaizduoja esąs vienas iš jų. Pasako kelis sakinius merginai lotyniškai, nors tos kalbos visai nemoka, kažką tik „suraizgo“. Mergina sustabdo taksi ir jie išsiskiria. (Jis niekad nelydi jos į namus — tai svarbu romanui!)

Romanas staiga atrodo būsiąs pornografinis, nes aprašoma, kaip visą naktį savo Fiat 600 bučiuojasi su mergina, bet taip manyti klaidinga. Automobilis iš ryto „nестartuoja“ ir mergina vėl grįžta namo su taksi, o jis jaučiasi lyg skristų laimingas, kaip sapne, virš Romos stogų, įsimylėjęs iki ausų.

Mergina ateina į jo krautuvę ir jie mylis vėliau ten seifo kam-barėje. Jis pradeda nekėti savo darbo, užgaulioja klientus ir galvoja tik apie Miriam, kurią dievina ir dėl jos eina iš proto. Pasidaro pavydus, sarkastiškas. Jam atrodė, kad mergina matė prieš trejus metus Ostijos paplūdimy su sportiškaai at-rodantiu jaunuoliu ir ją klausinėja, kas jis toks buvo? Ji išsisukinėja, jie ginčijasi. Jam atrodė, kad ji jam nebuvo ištikima, kai jis jos dar nepažinojo(!). (Romane aprašomas ir jo vienintelis drau-gas Baldasseroni, pašto ženklų ir senų marmurų kolekcionierius, kurio jis nekenčia ir bijo, kad tas „nenušvilptų“ jo merginos.)

Jis vedžioja savo merginą po visą Romą, ginčijasi su ja ir pasiūlo jai pasidaryti rentgeno nuotraukas. Ji nenori, pagaliau sutinka, bet nuotraukose daktar-as randa ją sveiką. Ji supyksta dėl šios keistos jo užgaidos, išlipa iš automobilio ir jis jos daugiau nebemato ir kenčia.

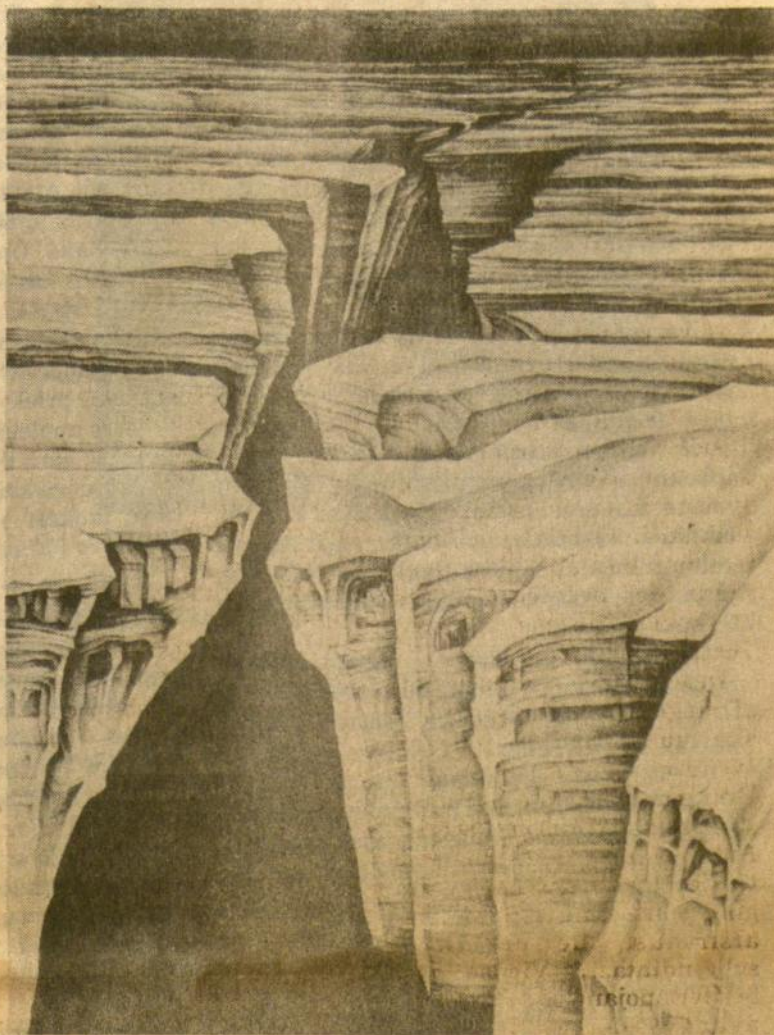
Kančia yra ilga ir baisi, jam prisimenant gražias dienas su ja, kai tuo tarpu lietus lyja ir lyja ir miestas paskendęs rūkuose. O kur jo žmona? Čia jis prisipažis-ta skaitytojai, kad pamelavo — jis nevedęs (!). O rentgeno nuotrau-

kose norėjęs pamatyti Miriam vidu, nes ją visą mylėjęs. Jam atrodo, kad ji yra šnipė „pašto ženklų mafijoje“ ir kad jo draugas Baldasseroni jai priklauso ir pa-vogė merginą. Įtaria visus, vaikiojasi po miestą ir, kai ji pa-galiau ateina, šaltai su juo šneka, jis ją nunuodija ir sako, kad pradės *kerštą*, kaip kai kurios Afrikos gentys — kanibalai elgiasi su nugalėtais priešais. (Skaitant pasidaro net priklu, bet noris žinoti, kas bus toliau.)

Jis skaito dabar tik kriminalinę kroniką laikraščiuose. Darosi vis daugiau pamišęs, nori šokti į Tiberį nuo tilto, nusiskandinti, šneka daug apie kanibalizmą, sekioja dailias merginas, kaip „gardžius kąsnelius“, ir mato Mi-riam visur, apleidęs darbą, nevalgydamas, sudžiūvęs, kaip ligonis. Girdi Miriam balsą — ji šaukia jį iš anapus, kažkokio tamsioj skaitystyklėj ar pragare, kur šalta ir kur žmonės krenta į prarają... Ji prašo, kad jis ateitų pas ją ir atneštų šiltų drabužių. Vargšėlė, mirusi ir „ten“ viena...

Tada jis nueina į policiją ir in-spektoriui prisipažįsta, kad padarė, pameluodamas, kad jos lavoną įmetė į Tiberį. Inspek-torius dešimtis kartų mėgina surašyti jo išpažintį, bet faktai nesiklijuoja. Jokia mergina nėra dingusi Romoj tą savaitę, nežino-mas jos vardas, nei kur ji gyveno. Policija apžiūri jo krautuvėlę, bet jokių pėdsakų neranda ir ji palei-džia, turbūt galvodama, kad jis pamišėlis ir savo mintyse susikūręs visą istoriją.

Gale jis vaikščioja po įvairias kapines su kažkokiu ryšulėliu, norėdamas jį „palaidoti“, bet kapinių žemė mieste labai brangi ir jis neturi tiek pinigų. Nesiseka rasti vietos ir provincijos kapinėse tam ryšulėliui, kuriame

A. Venslovaitė-Gintalienė. Iš ciklo „Civilizacijos metamorfozės“. III. 1980.

neaišku, kas suvyniota. Pavargęs jis nori tik užmerkti akis ir niekad jų neatmerkti. Taip baigiasi romanas.

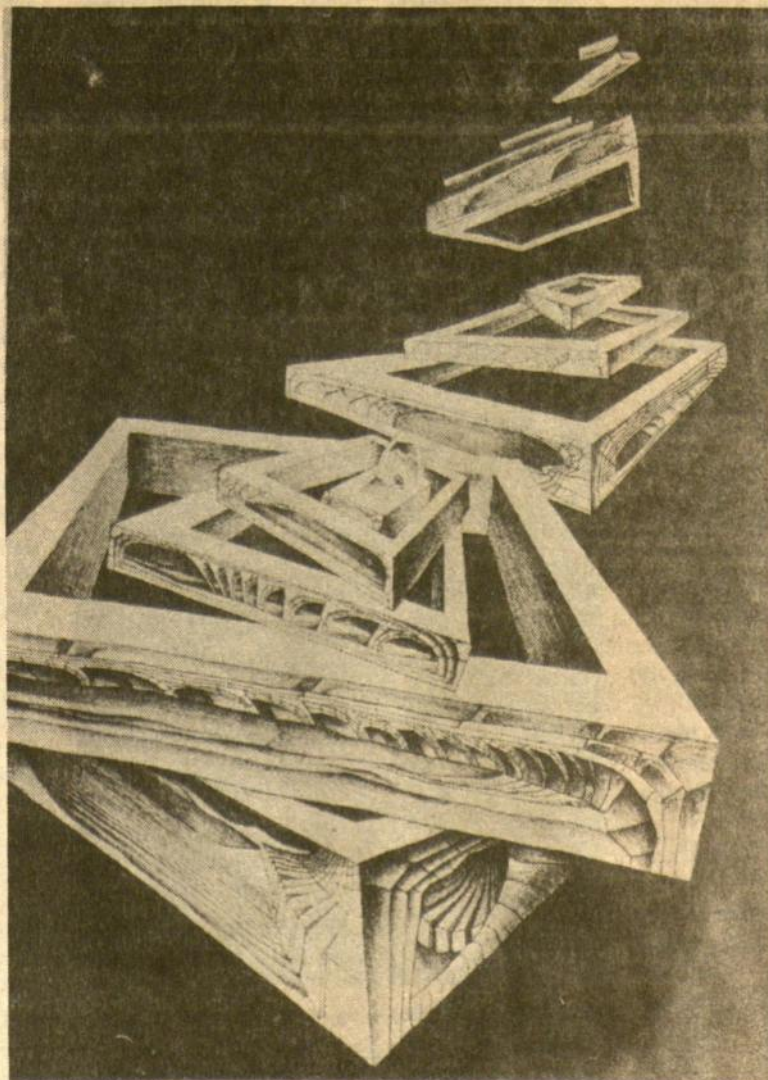
Kas buvo tame ryšulėly? Nuo kurios vietos romane yra prasi-dėjusi šio pamišėlio fantazija? Kodėl romanas pavadintas „Gyvatė“? Tokie ir kitokie klausimai ateina skaitytojiui. Romanas avangardinis, parašy-tas tačiau paprastu, beveik elementariu dienoraščio stiliumi ir paliečia vietomis svarbiąsias žmogaus egzistencijos temas: vienišumą, meilės objekto nuosavybės jausmą, meilės ob-

jekto praradimą, mirtį ir norą susijungti su vėlėm, su jom šnekėti ir būti kartu su mirusiais, kurių kai kurie gal mūsų laukia.

Nors autorius to aiškiai nepa-sako, jaučiamas pamišėliškas simbolizmas, siekiant gerbinti, net dievinti mylimą asmenį iki kraštutinumo, tarsi girdėtum Kristaus žodžius, laužant duoną ir geriant vyną per Paskutinę vakarienę: Tai mano kūnas, tai mano kraujas. Tai tikrai būtų šventvagiškas simbolizmas. Bendravimas ir pokalbis su myli-mosios vėle panašus į Hamletą pokalbį su savo tėvo vėle. Šiame romane jis dar daugiau įtiki-nantis ir jaudinantis, nes savo tikrą ar įsivaizduotą Miriam romano herojus nepaprastai mylėjęs.

Romanas nepaprastai įdomus skaityti ir lengvai prieinamas William Weaver atliktame ver-time į anglų kalbą: Luigi Maler-ba, *The Serpent* (New York: Far-rar, Straus and Giroux, 1968). Jis labai prarankus susipažinimui su „naujojo romano“ struktūra, nes Nobelio premiją gavęs Claude Simon yra daug sunkiau skaitomas.

Luigi Malerba yra italų rašytojo Luigi Bonardi pseudonimas. Jis gimė 1927 metais. Gyvena Romoje. Kuria romanus, noveles ir filmų scenarijus. Nuo pat pirmųjų savo natūralistinių novelių rinkinyje *La scoperta dell'al-fabeto* (1963; Abėcėlės atradimas) di-džiausią dėmesį skiria kalbai, jos paradoksams ir trūkumams bei ryšiu su tikrove, o taip pat rašytojo kuriamajam aktui. Kiti jo veikalai, be čia nagrinėjamo *Il serpente* (1966), yra *Le rose imperiali* (1974; Imperinė rožė), *Salto mortale* (1968), *Il pro-tagonista* (1973), vaikams pasaka *Pinochio con gli stivali* (1977; Batuo-tas Pinochio), regioninių žodžių katalogas *Le parole abbandonate* (1977), *Storie dell'anno Mille* (1972, 1000-ųjų metų istorijos; parašytos kar-tu su Tonino Guerra; dramatižuotos italų televizijos) ir *Il pataffio* (1978; Kratinys).

A. Venslovaitė-Gintalienė. Iš ciklo „Civilizacijos metamorfozės“. IV. 1980.

Šiame numeryje:

Kolektyvizacija literatūroje • Luigi Malerbos romanas „Gyvatė“ • Sonės Pipiraitės-Tomarienės premijuotoji novelė „Rozalijos teisybė“ • Prof. Petras Stanlis apie Robert Frost • Fotografas pavasari • Iš vengrų poezijos • Knygą „Išėjęs negrįžti“ pasitinkant

Sonė Pipiraitė-Tomarienė

Rozalijos teisybė

Varpai gaudė lėtai, iškilmingai. Morta, ravedama savo balandų prižėlusį daržiuką, nusprendė, kad bus koks turtingas ar žymus žmogus mires, kad varpai taip ilgai muša, šaukdamai gailėtis ir liūdėti. Valandėlę ji tupėjo tarpusvy, susimąstiusi, klausydama. Varpams vis nesiliaujant gausti, ji nebeiškentė. Sumurmėjusi „daržas nepabėgs“, įšoko į savo trobikę, greitosiomis apsiplėvė žemėtas rankas, numetė žolėtą prijuostę, užsigobė balta skarele žilą galvą ir išbėgo į varpinę.

Varpai vis dar gaudė. Morta sustojo prie atvirų varpinės durų ir sušuko:

— Kas mirė, Verute?

Varpininkė Verutė, nepaleisdama virvių, vis traukė varpus, tik truputį mostelėjusi galva, kas reiškė: palauk, pasakysiu.

Morta pritūpė šalia varpinės durų ant akmens. Nuo varpų gausmo visa medinė varpinė drebėjo. Morta netvėrė smalsumu. Kas tik bus mires? Gal koks kunigas? Lingailių klebonas nestiprus... sirgo visa pavasari... Bet ar duotų varpams lingailiškui į Žilėnus? Nors netolima, kaimyninė parapija...

Jos mintys nutrūko: varpas, dar garsiau skambtelėjęs, pagaliau nutilo. Tik aidas dar gaudė ausyse ir lyg atskambėjo šventoriaus medžiuose.

Iš varpinės išėjo Verutė. Uždarė duris, užrakinusi dideliu raktu, įsikišo jį į prijuostės kišenę ir, atsisėdusi ant kito akmens kitoj pusėj durų, nusibraukė gelsvą skarelę ir išsiėmė vatos griužulų iš ausų. Suglosčiusi plaukus, stipriau susmaigstė segtukais išdrikusią pilką kasą.

— Tai kas gi mirė? — nekantraudama paklausė Morta. — Lingailių klebonas?

— Ne, — numojo ranka Verutė. — Kodėl manai, kad klebonas?

— Taip ilgai skambinai.

— Kiek užprašo, tiek ir atklankinu. Rozalija sakė, kad žiūrės į laikrodį. Kiek skambinsiu, tiek ir sutarto mokesčio gausiu. O mirė tai jos krikštėstinis.

— Koks krikštėstinis?

— Laurukas. Katrikės Paliūnaitės pavainikis.

— Maželis. Tik dvejų metų. Ir tam mergvaikiui tiek ilgai skambinai?

— Kiek užmoka, tiek ir atskambinu. Rozalija pati užsakė.

— Tai dar gausi nuo klebono: tokiam mažam, ir dar mergvaikiui, skambinai kaip kokiam gaspadoriui.

— Tegu jis sau barasi su Rozalija. Man kas! — Gaus, gaus ir Rozalija! — linksmai sušuko Morta. — Atsimenu, kas dėjosi, kai Katrikė susilaukė to Lauruko užpėnai... Per pamokslą vardu pavarde išminėjo, išgarbino visokiais gražiais vardais! Ka ka ka! Aš ir bažnyčioj vos ištvėriau nesusijuokusi...

— O aš pasipūtinau, — rūščiai pertraukė Verutė. — Nepritinka ir kunigui šventoj vietoj tokiais žodžiais svaidytis...

— Je, je, kad davė, tai davė: paleistuvė, šliundra, lakūdra...

— Negražu, — susiraukė Verutė.

— Tai kaip turėjo sakyti: mergelė nekaltoji, a?

— O kam sakyti? Susilaukė tai susilaukė: jos kaltė, jos ir pakūta.

— Jau ir pasakei! Tam ir klebonas, kad sudraustų. Niekas nieko nesakys, tai jos vaikus visais pašaliais ir laidys. Ot, aprėkė, apšaukė viena, tai kitos ausis skliaudys, su vaikiais neprasidės, kad tokios gėdos nesusilauktų.

— Pasakei, ir nebeliko, — pasityčiojo Verutė. — Kai vaikiš kuriai čiulba į ausis meiliausius žodelius, tai ana taip ir galvoja, kaip senas kunigas barsis...

— Sakyk, ką nori, bet mergos baisiai pasileido per tą karą. Kur tik pasiklausai, vis tai viena, tai kita jau su glėbeliu...

Verutei tylint, Morta pabraukė išsipešusių žilų plaukų kuokštelę po skarele ir tyliau sukuždėjo:

— Žinai, kad aš pernai jau labai akį nukreipiau ir į tą mūsų Rozaliją. Rozalija teisingoji, Rozalija teisingoji, — niekas kitaip ir nevadina. O man atrodo, kad ta teisingoji...

— Ką tu čia vograujai? — pertraukė Verutė. — Jei šneki, tai sakyk tiesiai.

Morta susinėrė rankas ant krūtinės ir tiesiau atsisėdo.

— Galiu ir tiesiai. Jau labai ji buvo meili su tuo vokiečiu. „Anselis taip sakė, Anselis anai...“ Visiems tai Anselį giria. O tas vokiećukas...

— Koks jis vokiećukas? Ir pavardė tikra lietuviška: Žemaitis.

— Tai tik pavardė, o pats — tikras prūsėlis. Nei jis į bažnyčią kada ėjo, nei žėgnojosi prieš valgi... Pati mačiau...

— Ko jis žėgnosis ar į bažnyčią eis, kad jis — liuteronas.

— Nu nu nu, — pradžiugo Morta. — Aš ir sakau: vokiećukas! Ar vokiećukas, ar

liuteronas — vis tas pats!

— E, ką su tavimi! — atsistojo eiti Verutė.

— Palauk, — sugriebė ją už sijono Morta.

— Tikrai su Rozalija buvo kas nors... Tu tik paklausyk...

— Ko čia beklausyti. Išsiuntė Anselį į rusų frontą. Gal jau ir gyvo nebėra...

— Aha! O ko Rozalija taip verkė, kai ji išsiuntė? Kaip, kaip tikro...?

— Kaip tikro sūnaus! — atšovė Verutė. — Ką tu čia, Morta, niekus plepi. Pasigailėjo Rozalija jauno vaikelio kareivėlio. Kad ir vokiečių kareivis, bet mūsiškis berniukas, mažlietuvis. Taip gražiai žemaitiškai šneka, Rozaliją tantike vadino. Tai susidraugavo, kol čia jis buvo. Nežinau, ko taip stebėtis.

— Je, je — „tantikė“. Sūnus jai galėjo būti...

Kažin, ar devyniolika turėjo... O Rozalija — jau bus keturių dešimčių. Trisdešimt aštuonerių tai tikrai. Atsimenu, kai jos amžinatilsi tėvelis Sparnaitis mirė, tai ji buvo...

— Gana. Gana plepėti, man reikia eiti.

— Kas tau dega? Ar maži vaikai rėkia? — juokėsi Morta. — Klausykis tik... Jūs visos aklos, nieko nematėt. O aš aiškiausiai mačiau, kad Rozalija storėja, storėja, pučiasi, kaip tesla, prijuostė prieky kaip ant kepalų...

— Ir nuplėjęjai. Juk ji tada pas rabinienę tarnavo, gerą duoną valgė.

— Duoną kaip duoną... Ir rabinienė kaip tik tada laukėsi mažo... O paskui abidvi ir išvažiavo į Šiaulius. Abidvi laukėsi, abidvi...

— Tai jau ir nuzaunijai. Rabinienė parsivežė iš ligoninės sūnų, o ką Rozalija?

— Būtų parsivežusi, būtų, bet klebono pagūgo. Rėks, šauks, ant visos bažnyčios išdės — kur reiks akis bekišti iš gėdos... Sakau ir stįginsiu... Teisingoji Rozalija, visų pagirtoji Rozalikė Sparnaitikė — ir su pavainikiu... Tokiam amžiuje... Ir dar kieno — vokiećuko, kareivio...

— Tai jau ir žinai. Bene su žvake švietei?

— Ir be žvakės matytis. Nė su vienu ji neprasideda, trobalėj kiurks per dienas verpdama, po daržą nuo anksčiausio ryto klupinėja... Nė vienam vaikiui gero žodžio neduoda. Joks vaikiš į ją ir nežiūri. Ar nėra gražesnių mergų? O ta Rozalija — ištįsusi, sudžiūvusi kaip lenta — nei priekio, nei užpakalio... Vėdas raupų išestas, akys — ir tos įkypos...

— Bet plaukus tai gražius turi: kai skarelę nusigobia, šviečia iš tolo kaip variniai... O jau ilgumas, o storumas kasų... — džiaugėsi Verutė.

— Tai tik tie plaukai dar šioke tokie... O pati — tai tik statyk į kviečius už baidyklę.

— Jau ir liežuvis tavo, Morte! Mergelė vargdienė — iš kur bus tas gražumas? Visą amžėl už duonos kasnelį ląksčiusi, bėgiojusi, svetimiems tarnavusi... Eik išpažinties sekmadienį ir neužmiršk pasisakyti apkalbėjusi nekaltą žmogų... Jau tokios mergelės, kaip mūsų Rozalija, tai ir su žiburiu nerasi. O dabar pasiėmė tą našlaitėlę Steputę auginti. Juk ir jos pačios ne kokie ten turtai. Ta sena trobalė — ta pati sukiūžusi...

— Buvo sukiūžusi, buvo, bet kai Anselis pasidarbavo, tai — kaip stiklinė!

— Tai ir gerai. Sakau, ir Anselis doras vaikiš. Žmonių neskriaudė, kur galėdamas

užtardavo. O, kad turėdamas laiko, Rozalijai trobikę aptaisė, tai tik pagirti reikia.

— Ne už dyką, ne. Mylėjo jį, lepio, kaip įmanydama. Nuejnu syki: bulvių prisitarkavusi pilną bliūdą, blynus kepa, čirškina. Matau: geltoni, paskrude, tikrai kiaušinių bus pridėjusi, net man seilė varva bežiūrint. Vos vos porą ir man išdrebėjo, o kitus — tam Anseliui. Tik „valgyk, Anseli, valgyk. Ar skanūs?“ O tas tik giria: „Kaip tik mano mamikės, kaip tik“. Tfu, nusispojoviau. Kitą kartą kukulius beverdanti, varškė vėl geltona, aiškiai matau — su kiaušininiais. Penėjo, penėjo tą Anselį kaip kalakućiuką...

— Tai jau baisi jos nuodėmė, ar ne? — nusijuokė Verutė.

— Ką tu, Verut? Ar aš sakau, kad nuodėmė? Tik taip sau pavydiju, kad tokia senmergė taip prikibo prie tokio jauno vaiko.

— Kad tu vis savaip išaiškinai! Juk žinai, kad Rozalijos gera širdis, visų gailisi. Gal vokiećuko ir nebūtų gailėjusis, bet juk mūsiškis, žemaitis, kad ir prūsikas.

— Tegu bus jau tavo teisybė. Verutėle. Širdis jos tai gera: pasigailėjo tos našlaitės Steputės, priėmė gyventi pas save. Pamatė, kad ją užvarinėja su darbais tas vadinamas dėdė, irgi iš pasigailėjimo priėmęs... Tik kažin, ar bebus iš jos kės gero: tokia išbalusi, nupiepusi.

— Nupieptum ir tu, Morta, jei staiga paliktum be tėvų, be brolių seserų, viena pati, o tik dešimties metų.

— Tai jau, tai jau... Kažin, ar begyvi dar. Išvežė į tokią tolybę, sako, kažin kur už Uralo, žemės galo... kaip toj dainoj...

— Praeis karas, gal ir atgal parveš. — Verutė atsiduso.

— Parveš — tik lauk! Kiek tai žmonių kruvinom ašarom verkia... Ir žinok — už ką... Kad ir išvežė, bet gal nenužudė, kaip dabar tie vokiećiai... Oi, ką aš girdėjau! Sakau... — Morta pasilenkė artčiau, atsisuko tiesiai į Verutę: — Sako, Lingailiuose visus žydus sušaudė!

— Sušaudė? Negali būti! Jau vėl tu prasimanai!

— Neprasimanau. Argi tu negirdėjai? Visuose pašaliuose kaip varpais muša: „Šaud, šaud!“ Sako, išvaro į pamiškę, liepia iškasti duobę, nusivilkti, paskui sustato ant duobės krašto ir...

— Negali būti, Morta. Čia jau perdedi.

— Ne per nago juodymą! Sako, kažin koks piemenukas buvęs išilpęs į medį ir viską matęs. Šventa teisybė!

— Viešpatie, pasigailėk!

— Šneka, kad jau rankios ir mūsų žydėlių...

— O Jėzus Marija! Kiek čia tų mūsų žydečių...

— Kaip tai — kiek? Krūva nemaža, Verut! Bereliai su penkiaais vaikais — tai septyni. Senis Joskė su dukteria ir žentu — tai dešimt, — Morta skaitė ant pirštų: — Salmonų keturi, Ickės penki...

— Aklašis Leiba, durnasis Maušikas, — pridėjo Verutė.

— Siuvėjas Rozentalis su motina, — lankstė pirštus Morta, — dvidešimt trys.

— Beigelinė Feigė su keturiais vaikais ir senieji Kaplanai...

— Lygiai trisdešimt.

— Užmiršai rabinus, — priminė Verutė.

— Kaip tik neužmiršau, — Morta užlenkė dar tris pirštus. — Rabinienės tai gaila. Tokia jauna ir graži.

— Ir vaikelis dar visai mažas, tik pusės metų.

— Lygiai septynių mėnesių, — pataisė Morta. — Rozalija tai užsiverks. Tą žyduką ji myli kaip savo.

— Kur nemylės, juk tai Rozalija ji ir augino, kai rabinienė po gimdymo taip ilgai nepasitaisė...

— Je, je, kaip tikra motina augino... Kai susėda abidvi su Sara, tai iš užpakalio lyg seserys: abidvi raudonplaukės. Iš kur tai Rozalijai tokie plaukai: gal buvo giminėj koks žydas?

— Jau tik neprasimanyk ir vėl, Morta. Sparnaičiai visi žemaitiai žmonės ir katalikai nuo senų senovės. O jeigu ir būtų — na, tai kas?

— Aš nesakau, Verut, kad buvo. Taip tik

Sonė Pipiraitė-Tomarienė

Aloyzo Barono vardo novelės premija

— Sonei Pipiraitei-Tomarienei

Rašytoja Sonė Pipiraitė-Tomarienė laimėjo 1986 metų Aloyzo Barono vardo novelės konkursą. Premijuotoji novelė „Rozalijos teisybė“ spausdinama šios dienos *Draugo* kultūriniam priede.

Sonė Pipiraitė-Tomarienė gimė 1913 metais Pajūralio bažnytkaimyje, Kvėdarnos valsčiuje, Tauragės apskrityje. Baigė Zemačių Naumiesčio progimnaziją ir Tauragės mokytojų seminariją. 1939 metais ji atvyko į JAV lankyti giminių; kilus Antrajam pasauliniam karui, pasiliko gyventi Chicagoje. Čia studijavo literatūrą ir lingvistiką Chicagos universitete. Pradėjusi mokytojauti Lietuvos pradžios mokyklose, mokytojos darba tęsė Amerikoje. Lituanistinėse mokyklose dėstė vaidybą, tautinius šokius. Rašė Amerikos lietuvių spaudoje, dalyvavo literatūrinėje veikloje.

Lyrika ir trumpąją prozą pradėjo kurti dar Lietuvoje. Didelę dalį jos kūrybos sudaro literatūra vaikams, ypač eiliuotos pasakos. Išleido nemažai pasakų knygų, iš kurių ypač pasisėkusios yra: *Saulės vestuvės* (1957), *Senolės*

pasakos (1964), *Tinginė ir darbšutė* (1970), *Karalaitis ir lėlija* (1971), *Burtų paukštis* (1980). Bet jos talentas nesiribuoja pasakų žanru — realistiniuose pasakojimuose ji kuria gyvus paprastų žmonių charakterius, atskleidžiamus juos sodria jų šneka, kalba ir reikšmingais gestais.

Konkurso premijos mecenatas — dr. Kazys Ambrozaitis. Premija bus įteikta per a. a. rašytojo Aloyzo Barono 70 metų gimimo sukakties minėjimą sekmadienį, gegužės 17 dieną. Ji ruošia Lietuvos Bendruomenės Cicero apylinkė Sv. Antano parapijos saleje, 1515 South 50th Avenue, Cicero, Illinois, tuoj po lietuviškų šv. mišių — maždaug 12 val. vidurdienį.

Minėjimo programoje įvadą į Aloyzo Barono kūrybą pateiks rašytojas, Adolfas Markelis, o Algirdas Titus Antanaitis skaitys ištraukas iš Barono beletristinės kūrybos bei jo humoristinius eilėraščius. Literatūrinėje popietėje dalyvauti kviečiami visi Chicago ir apylinkių lietuviai.

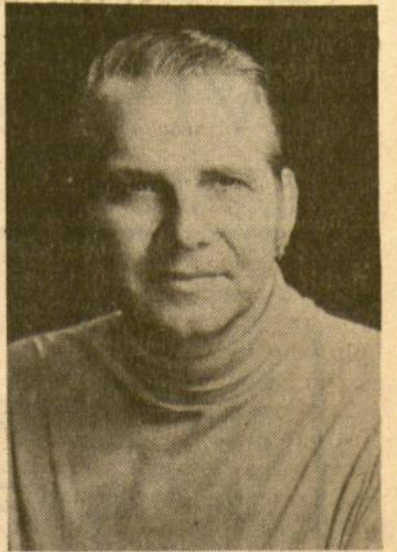
Prof. Petras Stanlis apie Robert Frost

STASĖ SEMĖNIENĖ

Lietuviškasis muziejus, virstas vienu iš pačių svarbiausių lietuviškų kultūrinių centrų Chicagoje, yra lyg tas nuolatos verdantis meno bei kultūros vulkanas — čia visados kunkuliuoja ir net išsilieja lietuviškoji lava. Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus vadovybė stengiasi pravesti įvairias neeilines programas jaunimui bei senimui. Ruošiamos įdomios paskaitos; dailės, nuotraukų, retų žemėlapių parodos. Nepraleidžiami svarbūs minėjimai mūsiškiams, bet dar labiau stengiamasi atverti amerikiečiams ir kitataučiams lietuviškos kultūros, istorijos, meno, tradicijų bei papročių, šokių ir dainos, gilios didingos praeities tautos lobynus. Taipgi, palaikant gyvą dėmesį lietuviybės išlikimui išeivijoje, bandoma pritraukti juo daugiau lietuvių prie savojo kamieno. Iškasami vis nauji, mums dar nežinomi ar visai negirdėti talentai — lietuviai kūrėjai.

Vienas tokių amerikiečių lietuvių, mūsų plačiajai visuomenei nežinomų, yra prof. dr. Petras Stanlis, vadovavęs Anglų kalbos ir literatūros katedrai Rockfordo kolegijoje, dabar išėjęs pensijon. Jis skaitys paskaitą anglų kalba „The Man and the Thinker“ apie poetą Robert Frost gegužės 17 d., sekmadienį, 2:30 val. p.p. Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje.

Šiek tiek apie patį paskaitininką, Petras gimė 1919 m. rugpjūčio 12 d. Newark, NJ. Sūnus mašinisto Ignacijaus ir Anelės Stanlių. Šeimos žmogus — augina dvi dukteris. Žmona — smuikininke. Savo išeitus aukštusius mokslus (bakalauro laipsnį gavo 1942 m. Middlebury kolegijoje, o magistro — 1944 m.) apyvainikavo Ph. D. laipsniu 1951 m. Michigano universitete. Jo profesoriavimo karjera labai šakota. Pradėjo profesorium asistentu Ithaca kolegijoje, vėliau Michigano universitete, Wayne valstybiniame universitete, Detroito universitete, pagaliau paskirtas profesorium Rockfordo kolegijoje ir užbaigė josios viršū-

Prof. dr. Petras Stanlis

neje — katedros dekanu. Jis pastebimas į Europos mokslo istaigų ir kviečiamas svečiu. Tokiu būdu jis profesoriavo Salzburgo universitete, Austrijoje, 1963 m.; Heidelbergo universitete, Vokietijoje, 1964 m., St. Andrews universitete, Skotijoje, 1976 m. O JAV kolegijų bei universitetų, jį pasikvietusių svečiu profesoriumi, yra gerokai per šimtine.

Prof. dr. Petras Stanlis priklausė daugeliui mokslinių akademinių draugijų bei organizacijų ir yra jų aktyvus narys. Jis buvo įvertintas ir apdovanotas daugybe premijų bei pažymėjimų. Taip pat jojo gautų stipendijų daugiau negu tuzino virtinėje matome Robert Frost stipendiją, daugelio universitetų stipendijas, taipgi Newberry bibliotekos, Reim, Earhart, Ford ir kitokių fondų. Jojo raštų sąrašas yra ilgiausias. Tarp pažymėtinų: „Edmund Burke and the Natural Law“, Michigano universiteto leidyklos išleistas 1958 m., „Robert Frost: The Individual and Society“, Rockfordo kolegijos leidinys, 1973 m. ir kt. Per savo keturiasdešimt profesoriavimo metų jis parašė per šimtine įvairių straipsnių: politinėm, istorinėm, teisinėm ir literatūrinėm temom. Taip pat buvo teisių žurnalo redaktorium. 1982 m. prezidentas Ronald Reagan paskyrė jį į National Council for the Humanities šešerių metų terminui.

(Nukelta į 4 psl.)

Jūratė Bigelytė-Silverman „Kilmė“ — detalė.

Jūratės Bigelytės-Silverman darbų paroda dar vyksta šį savaitgalį, gegužės 8-10 d., Čiurlionio galerijoje, Jau-nimo centre, Chicagoje.

Fotografias pavasari

KAZYS DAUGĖLA

*Jau saulėlė vėl atkhopdama budino
svietą
Ir, žiemos šaltos triušus
pargriaudama, juokė.*

Šiuos žodžius rašydamas, Kristijonas Donelaitis turbūt žvelgė pro pravertą sodybos langą i Tolminkiemio apylinkių pavasarėjančią gamtą.

1982 metų *Metmenyse* Delija Valiukėnaitė pažymėjo, kad pirmus pavasario reiškinius Donelaitis aprašo subjektyviai, tai, ką jis išivaizdavo. Su tuo teigimu reikia sutikti, paskaičius šitokią didelio vaizduotinio pastabumo eilutę: *Pelės su vaikais ir kurmiai šilumą gyrė*. Bet, skaitant apie sniegą, kurs *putodams... visur i nieką pavirto*, apie vorus, kurie *kampuos sėdėdami verpalus audė* ir apie gandrą, kuris *gaspadoriškai ant kraiko tarškino snapą*, pasirodo, kad Donelaičio vaizdinis pastabumas nė kiek neatsiliko nuo vaizduotinio. Gaila, kad 18-to šimtmečio pabaigoje fotografija dar buvo nežinoma. Donelaitis neturėjo nei fotoaparato, nei filmo, bet „Pavasario linksmybėse“ jis paliko nesuskaitomą daugybę vartotinių temų, surištų su pavasarine gamta ir žmogumi, šių dienų fotografams.

Pavasaris yra toks metų laikas, kada gamtoje švelnumas jungiasi su jėga. Po žiemos gamtovaizdis pajunta saulės šilumą. Švelnūs daigai, tokie ištįsę, vienaspalviai, lenda iš bet kokio maitinančios žemės plotelio. Gi, kitoje vietoje, trapi grybelio galvutė su nežinoma jėga žvelgia i šviesą, praskėlusią asfalto grindinio dangą. Daržė rabarbaras pasirodo su mažą rusva galvute, kuri po savaitės skleidžiasi i raukšlėtą lapą, panašų i šimtamečio žmogaus veidą, bet tamsiai žalia spalva, perkrauta daržovinių vitaminais.

Padangėje vėjas pagreintintu pūstelėjimu draiko baltą tingų debesiuką. Tamsūs belapiai medžiai nėra tie patys, kuriuos ruduo ir žiema apnuogino. Juose pavasaris išvilioja tūkstančius pumpurų, iš kurių netrukus

Pavasaris

Nuotrauka Vytauto Maželio

išsivynios tūkstančiai lapų. Virš tamsios miesto mūro sienos pakilusi slyvos, o gal obels ar vyšnios šakutė, nespėjusi išauginti lapų, šviečia prasiskleidusiais žiedukais, visiškai nesigindama nuo geluoniuotų bity ir visokių vapsvų spiečiaus. Plačiose laukų ganyklose ir miestų parkų pievose dominuoja šviesiai žalia spalva, iš kurios nesulaikomai lenda ir stiebiasi i viršų įvairiaspalviai žiedai, o piktžolių veislės geltonos pienės skuba paskleisti savo karpytus lapus, nusmelkdamos silpną žolę.

Pavasarinėje nuotraukoje žmogus gali būti pagalbinis ar dominuojantis objektas. Džiaugsmingą pavasarinį gamtovaizdį papildys vaikai ir vėlykinėmis skrybėlaitėmis pasipuošusios mergaitės, betgi ta pati tema bus patelstinama i tokiuose nuotraukose, kur dominuojanti žmogaus figūra dangaus ar dangoraizių fone mato, siekia ar laiko smulkutę šakutę ar žiedą, skleidžiantį pavasarinį džiaugsmą.

Pavasariinių temų medžiojimui tinka bet koks aparatas. Betgi prašmatnesniam fotografui patartina įsigyti tokį aparatą, kuriame normalus objektyvas gali būti pakeistas teleobjektyvu

arba plačiakampiu objektyvu. Tobulėjanti optikos pramonė gamina vadinamus „zoom“ objektyvus, kurie atstoja kelis skirtingų židinio nuotolių objektyvus. Fotografuojant pavasarinį gamtovaizdį reikia prisiminti, kad mūsų akys ir objektyvas vaizdą mato truputį skirtingai. Plati gelėta pieva nuotraukoje bus pilna smulkių taškučių, bet, jei iš žiedų minios išskirsime vieną ar kelis žiedelius, tuojau pamatysime, kokia stebuklinga to augalėlio konstrukcija ir, spalvotoje nuotraukoje, jokio dailininko nesurastas spalvų derinys. Tokioms nuotraukoms gali būti panaudoti pigesni už objektyvus, užmaunamieji lėšiai, skirti objektui fotografuoti iš arti, naudojami su veidrodiniais aparatais. Naudojant lėšius, dėl optinių paklaidų, reikia gerokai sumažinti objektyvo diafragmos angą.

Juodai-baltoje nuotraukoje patartina prisiminti filtrus. Žaliesi šviesos filtrai sulaiko dalį mėlynių ir raudonųjų spindulių ir teisingai perteikia žalia spalvą, kurios gamtoje apstu. Taipogi jie gerai išskiria debesis ir dangų. Geltoni filtrai prilaiko ultraviole-

(Nukelta i 4 psl.)

IŠ VENGRŲ POEZIJOS

Laszlo Benjamin

NEPALIAUKITE BUDĖTI

*Nepaliaukite budėti! Nes visi esate įtariamai!
Kiekvienas geras pilietis suka, plėšia, ir vagia,
Kartais žudo... tačiau sielų žudikams
Nėra išleistas joks įstatymas.*

*Mano sielą jie nužudė. Dabar aš niekam nebetikiu,
Po to kai mano viltys, mano abejonės taip pat
Mane apleido. Aš esu nuogas. Mano būtybė ištirpo
Tirštam audinio rūke, kuris mąsto.*

*Kiekvienas žmogiškas ryšys sutirpsta, suskeldėja
Dvėsenos kvape, kur plūduriuoja melas.
Ar svarbu, kaip ilgai aš vilksiu savo gyvenimą,
Nes niekas tuo negalės pasinaudoti.*

*Suklastotų idealų smūgio nutrenktas,
Aš netekau atramos; nebėra jėgos, kuri mane ipareigotų,
Štai išvyksta karan žudikai ir lavonai.
Dar tyri naujagimiai, nepaliaukite budėti!*

Laszlo Benjamin (g. 1915). Savo poezijoje išpūdingai ryškina visuomenines temas.

Aron Kibedi-Varga

*Kaip laimingi žmonės,
Kurie visad kalba daugiskaita:
„Mes, pas mus, mes darbininkai,
Mes olandai, prancūzai, angliai“.
Tai puiku: „mes“, o ne tas liūdnas „aš“!*

*Bet aš kalbu visai vienas
apie patį save ir apie begalybę,
ar tai būtų vengrų kalba,
ar bet kuria kita pasaulio kalba,
sau pačiam aš skiriu mažiausią žodį,
ir nuvargęs aš spjau nu i karčias kalbas.
Laiminga daugiskaita!
Laimingi tie, kurie surišti
švelnių tinklų
žodžių, šypsnių ir gerų manierų!
Bet kažkas mane uždaro manyje pačiam,
Mano kalbos kreipiasi i mirtį,
nebylios valandos perskrodžia mano sielą
ir su šventa kantrybe aš laukiu dienos,
kada žodžių vienuotė
staiga susprogdins mano kūną,
kai aš būsiu tyliai negyvai suspaustas
besijuokiančios minios.*

Aron Kibedi-Varga (g. 1928). Dėstė prancūzų literatūrą Amsterdamo. Jo poezija pasižymi paprastumu ir nuosirdumu.

Pavasaris

Nuotrauka Kazio Daugelos

Gyula Juhasz

TAI TIKRAS PAVASARIS

*Dėl pavasario, tai tikras pavasaris.
Dangus švyti šviesiu vaiskumu,
Ruduoja kupstai padangėje,
Kvaptys plevėna aplink moteris,
Ir pilki kačiukai ant medžių.
Dėl pavasario, tai tikras pavasaris.
Tačiau kažkas išvyko
Ir niekad daugiau nebeįsis,
Tačiau kažkas išskrido
Ir niekad daugiau aš jo neberasiu,
Tačiau kažkas dingo
Ir aš nežinau, kur jo kapas...
Mano skausmui stinga vienos stygos,
kuri nutrūko.*

Gyula Juhasz (1883-1937). Mokytojas įvairiose mokyklose. Kaip beviltiškai isimylėjęs, visad buvo liūdnai nusiteikęs. Apdainavo mylimąją ir gamtos grožį.

Išvertė Povilas Gaučys.

— Tavo ne liežuvis, bet tikras geluonis, — pasipiktino Verutė. — Jos vietoje aš būčiau tave su purvinu ražu iš trobos išginusi... Ar nepaėmė tau kočelę?

— Nei ražo, nei kočelę! Matyt, kad pataikiau. Rozalija, ta teisingoji, ir meluoti nemoka. Kai aš taip pasakiau, tai ji tik nusišypsavo per visą burną, tik vypsą i mane lyg driežas i gegutę ir sako: „E, būtų laimė senatvėj vaikelis“. Na, ar dar tau neaišku, Verut, kad pataikiau? Kad ji ir laukėsi, ir turėjo? Juk įėjau man taip kas neteisėybę primetę, būčiau visokiais žodžiais iškeikusi, už šlovės plėšimą i devynias dienas išdėjusi... O ji — tik šypsoi... Nes teisingai pataikiau... — Rozalija — tai ne tu, — palingavo galvą Verutė. — Pamatė, kad tau burnos vis tiek neužims, kad jai nėra ko prasidėti su tokia talalaika, kaip tu, tai geriau juokais viską nuvertė. Bet gana man tavo tauškalų klausytis. Einu, lik sveika.

— Kur eini, ar namo?
— Pas Rozaliją. Sakė ateiti, už varpus užmokės.

— Tai einu ir aš kartu, — nudžiugo Morta.
— O ko tau? — susiraukė Verutė. — Palik tu ją ramybėje. Neužk jai galvos su savo įtarinėjimais.

— A jau, Veronika... Negalima nė žodžio tarti... Einu su reikalu. Gavau tiek daug linų verpti, kad viena nespėju. Gal, sakau, Rozalija prisidėtų.

— Kad nelakstytum po miestuką su tais savo plepalais, tai spėtum.

— Kerpėmis visi apželtumėt, kad aš neišjudinčiau... Ot, kai aš kur nueinu, tuoj visi pralinksmėja, mano naujienų pasiklauso. Kai tik susitinku kokią bobą, tuoj ir klausia: „Kas girdėti, Mortele? Kas naujo? Papasakok“.

— Girkis, girkis sveika, — juokėsi Verutė. — Kad tik gražiai, galima ir pašneketi. Tik ant Rozalijos tai jau tu neprasimanyk!

— Tylėsiu jau, tylėsiu kaip žemė...

Moterys bešnekėdamos perėjo išilgai miestuką, perlipo lieptuką per upelį ir įsuko i Rozalijos kiemą. Skaniai pakvipo prie gonkų alyvų krūmai, baltai sužydėję.

Kai jiedvi įėjo i vidų, Rozalija trinkosi galvą. Pasistačiusi kipe ant suolo palei krosnį, sumerkusi savo plaukus i gelsvą lyg alus šarmą, ji stovėjo pasilenkusi ir rankomis i suolą įsirėmusi. Iš kitos pusės stovėjo pablyškusi smulkiaveidė mergytė. Iki pečių atsiraičiusi suknėlės rankovės, ji nuogomis rankomis trynė Rozalijai galvą.

— Smarkiau apie kairiąją ausį, — pro šlaپیų plaukų tankmę nurodinėjo Rozalija.

Morta su Verute, pagabinusios Kristų, atsisėdo prie stalo ant suolo.

Valandėlę pažiūrėjusi, Morta nebeiškentė:

— Kaip tu, Rozalija, išsitrinkdavai tokius ilgus savo plaukus, kai viena gyvenai?

— Vargas man būdavo su tais plaukais. Pažiūrėk, Stepanija, ar apyniai jau pritraukė?

Mergaitė nukėlė dangtelį nuo balto puoduko. Karštas garas išsoko virš puoduko, ir ji greit klanktelėjo dangtelį atgal.

— Nudėgai? — pasiteiravo Rozalija.

— Nne — e, — lyg paukštytis cyptelėjo mergaitė, pūsdama pirštus.

— Aš klausiu, Stepanija, ar nutvilkai? — garsiau pakartojo Rozalija, braukdama vandenį nuo galvos ir spausdama šarmą iš plaukų.

— Tai... truputį... — mergaitės išbalę skruostai ir kaklas nuraudo.

— Taip ir sakyk. Tuojau kišk ranką i kibirą su šaltu vandeniu.

— Kad... kad vanduo švarus... o mano rankos muilinos...

— Kišk tuojau! — griežčiau šuktelėjo Rozalija. — Ir palaikyk. Kai nušunti, tuoj — i šaltą vandenį. Pats geriausias vaistas. O dėl vandens tai tu, Stepanija, nesirūpink. Šuliny yra ir daugiau. Parsinešim. Neužmiršk pasiimti puodkėlę, kai dengi karštą puodą. Ar pritraukė?

— Pri. — Stepanija atėjo, išskėtusi pirštus, varvindama vandenį. — Jau nebeskauda.

— Tai gerai. Dabar perplausim.

Morta su Verute žiūrėjo, kaip Stepanija pastatė antrą kipe su tyru šiltu vandeniu, i kuri Rozalija sumerkė savo plaukus; žiūrėjo, kaip mergaitė išpylė šarmą i tuščią kibirą, o i kipe

vėl pripylė šilto vandens, kaip, paėmusi samtį, pyliojo vandenį Rozalijai ant plaukų, paskui vėl išpylusi, vėl statė kitą kipe su tyru vandeniu... vėl samčiu pilstė vandenį... košė apynius ir jų tamsiai rudą arbatą vėl pyliojo Rozalijai ant plaukų. Atrodė, kad nebus galo tiems perpylinėjimams, bet pagaliau Rozalija paprašė rankšluosčio. Apspaudžiusi juo plaukus, padėjo i šalį. Tuo tarpu Stepanija ištisė kitą lininį rankšluostį išilgai stalo. Rozalija, pasilenkusi prie stalo, kaktą atrėmė i jo briauną, o Stepanija ištisė jos plaukus, kaip ilgus, ant rankšluosčio ir su juo pamažu vyniojo plaukus i ritinį, mažais kuokšteliais pamaigydama vis storėjantį rankšluostį.

— Tai bent ceremonijos, — stebėjosi Morta.

— Kad Stepanija ir moka!

— Ta Stepanija man Dievo duotoji dovana, — kalbėjo Rozalija, riedama suvyrurtą rankšluostį ant galvos ir užkaišydama jo galus. — Su tais plaukais man būdavo tiek vargo vienai...

Mergaitė droviai pasuko galvą i šalį ir kukliai nusišypsojo.

— Našlaitė i namus priimti — geras darbas, — Morta pamaldžiai pakinknojo galvą.

— Be abejo, geras, — šyptelėjo Rozalija. — Būdavo, kol viena gyvenau, pareinu namo — visi pašaliai šalti; išalkusi griebiu ši, griebiu tą, sausos duonos užkremtu... kol kada išsiverdu ką... O dabar — kaip ponija gyven! Pareinu namo: trobikė šilta, pakūrenta, kankuolienė garuoja ant stalo — tik sėsk ir valgyk!

— Aa, — atsiliepė Morta. — Ką tai reiškia — vyriausia duktė. Motinikė visko išmokė: ir virti, ir kepti, ir vaikus prižiūrėti. Galėtum leisti pas rabinienę Joseliuko auginti.

— Rabinienė jau ir pati viena apsieina. O aš Stepanijos niekur neileisiu tarnauti. Mudvi beverpiam sau per žiemą. O paskui įsodinsiu i stakles, išmoks austi... Bet ką čia bešnekam. Kad jau sėditi, tai būkit viešnios. Stepanija, įpilk arbatos, duonelės paraikyk, sūrio pjaustyk. Nešk ant stalo, vaišink viešnias.

— Ačiū, Rozalija, kad nereikia, — tarė iki šiol tylėjusi Verutė. — Aš tik valandyte užbėgau. Sakei, kad už varpus...

— Bus, kas sutarta. O užkasti tai gali. Arbata kaip tik užvirė. Neturiu tikros, tik žolelių...

— Pati geroji, — pertraukė Morta. — Visi daktarai sako, kad tikroji arbata nesveika, o žolelių — pati sveikata.

Stepanija atnešė lėkštę su duona, lėkštele su supjaustyto sūrio riekelėm. Rozalija, nuėjusi prie krosnies, taisė arbatą: iš mažiuko arbatinuko pilstė žolienę i stiklines, užpildama dar karštu vandeniu iš didžiojo arbatinio. Stepanija atsargiai nešė pilnas stiklines ant mažų lėkštelių ir statė prieš kiekvieną viešnią ant stalo. Atnešė ir Rozalijai, atsisėdusiai už kito stalo galo, priešais viešnias.

— Išpilk ir sau, Stepanija, — paragino Rozalija.

— Pirma išpilsiu laukan tą paplavų kibirą, — tarė mergaitė.

— Tegu stovi. Aš pati išpilsiu. Tau bus per sunku.

— Aš ne tokius kibirus nešiodavau pas dėdę...

— Nešiodavai, užtai ir atrodai tokia nupiepusi, — atsiliepė Morta. — Tai tau pasisekė, mergelaite. Pulk tetai Rozalijai i kijas, bučiuk ranką, kad tokia gera ir taip tave...

— Nei pulk, nei bučiuk, — pertraukė Rozalija. — Mudvi su Stepanija žinom kas ir kaip... be tavo pamokymų, Morta. Sėskis, Stepanija, šalia manęs. Gerk arbatos. Rodos, graži, saulėta, o toks vėjas traukia, kai tik laukan išeini. Karštimas gerai.

Mergaitė atsisėdo šalia Rozalijos ir sriubčiojo arbatą, kartkartėmis i ją žvilgčiodama ir palaimingai šypsodamasi. Tyla vėl pertraukė Morta.

— Ot, aš galvoju ir nesuprantu, Rozaliute. Dar persinėjėjom su Verute... Taigi, važiavai perna su Sara Mendeliene i Šiaulius tokia sveika, drūta... O parvažiavai sumenkusi, išbalusi. Aš ir galvoju: kas tau buvo? Gal tau kas augo? Auglys kasos, a?

— Augusto, — trumpai atsakė Rozalija.

— Aa, augo! — sušuko Morta. — Aš taip ir maniau. Na, tai kur augo, kaip ten buvo? Ar išplovė? Papasakok.

— Nėra ko pasakoti. Augo, bet nebeauga. — Tai ne piktybinis buvo? — nusivylusi vėl klausė Morta.

— Ne, ne piktybinis. Kad jau pagėrei, Stepanija, atnešk iš malkinės daugiau malkų. Trobą vėjai taip išpustė, kad net šurpu.

Mergaitė išėjo, o Morta, visa nušvitusi, pasirengė klausytis: juk aišku, kad mergaitė išsiuntė tik todėl, kad negirdėtų kalbų apie moteriškas ligas. Bet Rozalija nieko nepasakojė, tik nuėjo prie skrynios, iš priekskrynio atskaičiusi, atnešė saują pinigų ir padėjo ant stalo Verutei.

— Štai, kaip sutarta. Ačiū, Verute. Gerai ir gražiai atskambina.

— Dievui ant garbės... — atsiduso Verutė.

— Toks mažas, kaip angelėlis — tiesiai i dangų... Tai eisi i pagrabą, Rozalija?

— Taigi. Mano prie krikšto neštas. Reikia pasirūpinti, kas padirbs grabelį, kas i kapus nuveš. Katrikė taip susigrauzusi, neišmano ką bedaryti.

— Katrikė galį džiaugtis, kad Dievas ir atsiėmė, — tarė Morta. — Dabar vėl kaip pana, dar gal ir koks bernas pasitaikys — nereiks senmergiauti.

— Gal dar Vincukas iš girios pareis, — pritarė Verutė, — juk jau vestuvės buvo sutartos.

— Kur jis bepareis, — nesutiko Morta. — Tikriausiai jau ji nušovė... O gal ir i girią todėl išbėgo, kad nenorėjo Katrikės imti...

— Ko judvi svetimais vargais nepasidalijate? — sustabdė Rozalija. — Ar savo neturite?

— Čia šnekam, čia paliksim, — linksmai susijuokė Morta. — Šiap ar taip, Katrikei bus lengviau be vaiko.

— I svetimą širdį neįlisi, — tarė Rozalija. — Ji Lauruką labai mylėjo. Ir motina, ir brolis gailis vaikelio: toks buvo geras, mielas...

— Amžinatilsį... — atsiduso Verutė. — Jau jo vargeliai išvargti. O būtų užaugęs, būtų dar paėmė i kariuomenę, dar užmušė... Ir kada tas karas baigsis... Atėjo vieni: skriaudė, virkdė, gaudė, vežė... Atėjo kiti: vėl gaudė, šaudė, veža... Kokios baisybės...

(Nukelta i 4 psl.)

